

СЕКЦІЯ 4 СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

УДК 811.161.2:37:821.161.2-1.09

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2021-1-19>

ЗАСТАРІЛА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Рудь Ольга Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови і літератури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

olgarud2017@ukr.net

orcid.org/0000-0002-5985-2422

Горбатенко Ірина Сергіївна,

магістрантка факультету іноземної та слов'янської філології

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ira.gorbatenko@ukr.net

orcid.org/0000-0002-6407-6544

Стаття присвячена функціонально-семантичному аспекту застарілої лексики, що широко вживається в поетичних текстах Сергія Жадана. Розкрито традиційний підхід до класифікації застарілої лексики, серед якої виділяють архаїзми й історизми. Розглянуто групи архаїзмів – лексичні, лексико-словотвірні, лексико-фонетичні, морфологічні, лексико-семантичні. Зауважено, що історизми на відміну від архаїзмів не мають у сучасній українській мові синонімічних відповідників. Вони виконують власне номінативну функцію в історичних текстах, відтворюючи факти, події, явища минулих епох.

З'ясовано, що Сергій Жадан широко послуговується застарілими словами, які органічно вводить у художню тканину поетичного твору. У поетичних текстах митця (джерельною базою дослідження послужили збірки поезій «Тамплієри», «Антенна», «Список кораблів») серед застарілої лексики виявлено лексичні архаїзми, лексико-фонетичні й лексико-словотвірні. Виділено такі семантичні групи архаїзмів: назви частин тіла; назви хвороб; назви осіб за професією, родом занять тощо; назви військових речей, амуніцій, понять тощо; назви родинних стосунків; назви чисел.

У поетичних текстах Сергія Жадана архаїзми надають мові урочистого звучання, виражають авторське ставлення до зображуваного, передають його почуття, переживання, підсилюють емоційність віршованого твору.

Історизми в поетичних текстах митця кількісно переважають над архаїзмами. У його творчому доробку виявлено такі семантичні групи історизмів: географічні назви; слова, що характеризують соціальний стан, місце людини в суспільстві; назви колишніх професій, роду занять; назви зниклих народів; назви історичних епох; назви предметів побуту, жіночих прикрас тощо; назви будівель, їх частин; назви різноманітних наукових учень, течій, напрямів тощо.

Детальний аналіз поетичної мови Сергія Жадана дав змогу виділити основні функції, що виконують застарілі слова у віршових текстах: реалістичне зображення подій певної історичної епохи; підсилення урочистості, пафосу зображуваного; створення сильного перцептивного ефекту; увиразнення авторської думки тощо.

Ключові слова: архаїзми, історизми, семантичні групи, стилістичний засіб, експресивна функція, номінативна функція.

OBSOLETE VOCABULARY IN POETIC TEXTS BY SERGIY ZHADAN: FUNCTIONAL-SEMANTIC ASPECT

Rud Olga Mykolaivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Ukrainian Language and Literature Department

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

olgarud2017@ukr.net

orcid.org/0000-0002-5985-2422

Horbatenko Iryna Serhiivna,

Master's Student at the Faculty of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

ira.gorbatenko@ukr.net

orcid.org/0000-0002-6407-6544

The article is devoted to the functional-semantic aspect of obsolete vocabulary, which is widely used in poetic texts of Serhiy Zhadan. The traditional approach to the classification of obsolete vocabulary is revealed, among which archaisms and historicisms are distinguished. Groups of archaisms – lexical, lexical-word-forming, lexical-phonetic, morphological, lexical-semantic are considered. It is noted that historicisms, in contrast to archaisms, have no synonymous equivalents in modern Ukrainian language. They perform proper nominative function in historical texts, reproducing facts, events and phenomena of past epochs.

It was found that Serhiy Zhadan introduced outdated words, which he has organically inserted into the artistic fabric of poetic works. In poetic texts of the artist (the collections of poems "Templars", "Antenna", "List of ships" were taken as the source base of the study) among obsolete vocabulary lexical archaisms, lexical-phonetic and lexical-word-forming were found. The following semantic groups of archaisms: names of body parts; names of diseases; names of individuals by profession, occupation, etc.; names of military items, ammunition, concepts, etc.; names of family relations; names of numbers are distinguished.

In Serhiy Zhadan's poetic texts archaisms give the language a solemn sound, express the author's attitude to the depicted, convey his feelings and enhance the emotionality of poetic works.

Historicisms in poetic texts of the artist outnumber archaisms. The following semantic groups of historicisms are revealed in his creative works: geographical names; words that characterize the social status, place of an individual in society; names of former professions, occupations; names of extinct nations; names of historical epochs; names of household items, women's jewelry, etc.; names of buildings or their parts; names of various scientific studies, directions, etc.

A detailed analysis of Serhiy Zhadan's poetic language made it possible to identify the main functions performed by obsolete words in poetic texts: realistic depiction of the events of certain historical epoch; strengthening of solemnity, pathos of the depicted; creation of strong perceptual effect; expression of author's opinion, etc.

Key words: archaisms, historicisms, semantic groups, stylistic means, expressive function, nominative function.

1. Вступ

Словниковий склад мови як динамічної системи постійно розвивається, оновлюється, водночас частина слів з активного шару лексики переходить до пасивного лексичного запасу мови. Як зазначає О. Стишов, на сучасному етапі на кількісне та якісне збагачення мови впливають «словотворення на основі власних і запозичених ресурсів; зовнішні запозичення; семантична деривація; актуалізація окремих груп лексики <...>» (Стишов, 2012: 408), що зумовлено насамперед специфікою розвитку мови, зміною суспільно-історичних реалій, менталітетом носіїв мови.

У художніх творах на історичні, філософські теми актуалізується застаріла лексика, що сприяє правдивому відтворенню зображеної історичної епохи, створенню певного колориту, передачі настрою автора, його емоцій, ставлення до висловленого.

Історично марковані слова органічно впливають на мовну канву поетичних текстів Сергія Жадана. Вони підсилюють художній ефект віршорядків, увиразнюють світогляд ліричного героя. Застаріла лексика у творах на сучасну тематику використовується для надання викладові урочистості, піднесеності під час зображення подвигів героїв, незвичайних подій у житті народу. Цим ніби перекидається місток між минулим і сьогоденням,

підкреслюється нерозривний зв'язок між поколіннями (УМ, 2013: 94–96).

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю функціонально-семантичного аналізу застарілої лексики поетичного мовлення Сергія Жадана, яка тісно пов'язані з матеріальною та духовною культурою українського народу.

2. Теоретичне обґрунтування проблеми Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Історичні зміни, що відбуваються в словниковому складі мови, механізми удосконалення лексичної номінації, семантичні зв'язки між словами завжди цікавили мовознавців. Вивченню специфіки лексико-семантичних ресурсів української мови, диференціації словникового складу української мови присвячені наукові праці таких учених, як С. Бевзенко (Бевзенко, 2006), І. Білодід (СУЛМ, 1973), Л. Булаховський (Булаховський, 1975), А. Грищенко (СУЛМ, 2002), С. Єрмоленко (Єрмоленко, 1999), М. Жовтобрюх (СУЛМ, 1973), С. Караман (Караман, 2011), Л. Лисиченко (Лисиченко, 1976), Л. Мацько (СУЛМ, 2002), О. Пономарів (СУМ, 1997), О. Русанівський (УМ, 2000), А. Тараненко (УМ, 2000), І. Ющук (Ющук, 2008) та інші.

Питання функціонування застарілої лексики в прозових текстах перебувають у колі досліджень Н. Баранник (Баранник,

2019), Г. Гайдученко (Гайдученко), І. Дячук (Дячук, 2012), О. Коваленко (Коваленко, 2002), Ж. Колоїз (Колоїз, 2009), Т. Крупеньової (Крупеньова, 2009), Г. Левченко (Левченко, 2012), Н. Пашенько (Пашенько, 1996), О. Попадинець (Попадинець, 2010) та інших.

Історично маркована лексика в поетичному мовленні вивчається в різних напрямках: у функціональному аспекті її досліджують М. Греб і Н. Грона (Греб, 2019), І. Іваненко (Іваненко, 2014), Г. Яструбецька (Яструбецька, 2020); як стилістичний засіб застаріла лексика розглядається О. Тележкіною (Тележкіна, 2012), О. Романицею (Романиця, 2012), С. Сірик (Сірик, 2015), Л. Удод (Удод, 2015).

Мета статті полягає в з'ясуванні функціонально-семантичного аспекту застарілої лексики в поетичних текстах Сергія Жадана.

Джерельною базою дослідження послужили збірки поезій майстра слова «Тамп'єри», «Антенa», «Список кораблів».

Об'єктом дослідження обрано застарілу лексику поетичних творів Сергія Жадана.

Предмет дослідження – функціонально-семантичні особливості вживання застарілої лексики в поетичних текстах Сергія Жадана.

3. Виклад основного матеріалу

Склад історично маркованої лексики не є однорідним. Традиційно виділяють дві групи застарілої лексики. Першу групу становлять архаїзми (від грец. *archaios* — стародавній), стилістичні архаїзми – слова, окремі значення слів, номінативні словосполучення, що на сучасному етапі розвитку мови вийшли із загального вжитку через витіснення їх синонімічними відповідниками, які з певних причин стають більш прийнятними для називання тих самих предметів, подій, явищ, понять. Як зауважує Е. Косеріу, архаїзми як функціональні елементи мови здатні надавати їй архаїчного забарвлення. Ці лексеми є архаїчними тільки з погляду сучасної мови, адже в інші епохи вони не виконують цієї функції (Косеріу, 1963: 149).

Мовознавці поділяють архаїзми на кілька груп: 1) лексичні – застарілі слова, витіснені з уживання синонімічними лексичними одиницями: *ланіти* – *щоки*, *ректи* – *говорити*, *воліти* – *бажати*; 2) лексико-словотвірні – застарілі слова, що відрізняються від сучасних словотвірними елементами (префіксами, суфіксами): *возсіяти* – *засіяти*; *возвеличувати* – *звеличувати*, *вой* – *війн*; 3) лексико-фонетичні – застарілі слова, що відрізняються від сучасних слів звуковим оформленням:

врата – *ворота*, *глас* – *голос*, *сей* – *цей*; 4) морфологічні – застарілі словоформи й граматичні характеристики слова: *гортанію* – *гортанню*, *падає* – *падає*, *люде* – *люди*; 5) лексико-семантичні – слова, в яких застарілі лише окремі значення: *худий* – у значенні «поганий», *держати* – «мати за дружину», *живіт* – «життя» (СУЛМ, 2002: 217; УМ, 2000: 67).

Другу групу застарілої лексики становлять історизми, матеріальні архаїзми – слова, які вживаються для позначення понять, предметів, подій, явищ минулих епох життя людського суспільства. Вони архаїзуються у зв'язку з різними соціально-побутовими й суспільно-політичними змінами. Історизми на відміну від архаїзмів не мають у сучасній українській мові синонімічних відповідників. Вони виконують власне номінативну функцію в історичних текстах, відтворюючи факти, події, явища минулих епох. Як наголошує Л. Мацько, в сучасній мові історизми й архаїзми використовуються як «засіб стилізації історичного часу, для відтворення історичного тла подій, характеристики образів, «оригінального словника художньо-історичних творів», створення колориту архаїки» (Мацько, 2003: 36).

Аналіз поетичних текстів Сергія Жадана показав, що митець широко послуговується застарілими словами, які органічно вводить у художню тканину твору. Серед застарілої лексики переважають лексичні архаїзми (*вуста*, *жона*, *знамена*, *сухоти*, *тьма*, *утроба*, *чати* й інші), зрідка вживаються лексико-фонетичні (*сей*) і лексико-словотвірні (*лик*).

Архаїзми Сергія Жадана доцільно об'єднати в такі семантичні групи:

1) назви частин тіла: *вуста*, *лик*, *утроба*. Наприклад: «*Всіх, кому **утроби** пекло вогнем, / кого пропасниці вивертали, мов светр, / хто відійшов літнім сонячним днем, / за ким не лишилось жодних ознак і прикмет*» (Жадан, 2016: 22), де архаїзм *утроба* означає *живіт*, *черев* взагалі (ВТССУМ, 2005: 1521); «*Ще **вуста** після голоду такі солоні, / хтось і далі залишається у полоні, / а вони тягнуть каміння до міста, волочуть пісками, / відбудовують вулиці збитими в кров руками*» (Жадан, 2016: 116), де архаїзм *вуста* означає *губи* (ВТССУМ, 2005: 1517); «*Кров проступає на одязі, ніби **лик***» (Жадан, 2016: 64), де архаїзм *лик* означає обличчя, його зображення (ВТССУМ, 2005: 614).

У поетичних текстах архаїзми вжито з метою створення сильного перцептивного ефекту на читача, оскільки саме вони глибше

передають почуття та психічне переживання ліричного героя у воєнний час. У віршових рядках «*Темніє під нігтями кров. / Бог розбереться сам, якщо він справді бог. / Кров проступає на одязі, ніби лик*» (Жадан, 2016: 64), «*так ми видихаємо нашу свободу: / тютюновим димом у прозоре склепіння ранку, / так проступають **лики** запалень / на вітражах легень*» (Жадан, 2020: 7), вживання архаїзму *лик* утаємничує, додає загадковості, настороженості, навіть моторошності, оскільки в першому прикладі простежуємо асоціативний ланцюжок *кров – рана – червоний*, що містить у собі негативну семантику, в другому ж – поет порівнює легені з малюнками на склі, на яких ледве з'являються «*лики*» ще не виявленої хвороби;

2) назви хвороб: *сухоти*. Наприклад: «*Скидай прокажених у хвилі, / скидай зачумлених в ніч, / тих, кого з'їли **сухоти**, мов черва*» (Жадан, 2016: 22), де архаїзм *сухоти* означає *туберкульоз* (ВТССУМ, 2005: 1418).

Конотація архаїзму *сухоти* позначена негативною семантикою, оскільки значення прикметника *сухий* (сухота – від *сухий*) в українського народу здавна асоціюється із чимось поганим, несприятливим (пор.: *сухий хліб* – черствий; *сухі плоди* – які не мають соку; *сухий чоловік* – худий, виснажений тяжкою працею; позбавлений душевної теплоти тощо). Вживання в поетичному тексті іменника *сухоти* з дієсловом минулого часу з'їли підкреслює небезпеку, страх і безсилля перед хворобами, часто породженими війною та голодом;

3) назви осіб за професією, родом занять тощо: *книжник, митар*. Наприклад: «*Так прописується в життя / кожного **книжника** і повстанця / єдина релігія – відчуття / того, що за тебе потім помстяться*» (Жадан, 2020: 114), де архаїзм *книжник* означає «*учений, знавець церковних книг*» (ВТССУМ, 2005: 549).

Уживаючись у поетичному тексті, архаїзми часто розширюють своє значення, відповідно до авторського задуму набувають нових семантичних відтінків. У поетичному контексті «*Ось лише нічого не дається задарма, / і надійде час за все відповісти, / розраховуватися за все / із **митарями**, що збирають / чорну податі нашої самотності*» (Жадан, 2018: 295) архаїзм *митар* означає не просто *збирач мита, податків* (ВТССУМ, 2005: 668), а збирач чогось неприємного, важкого, безрадісного. Ця семантика архаїзму підсилюється контекстом «*чорна податі нашої самотності*», де історизм *податі* (у дореволюційній Росії – податок із селян і міщан

(ВТССУМ, 2005: 1007)) вказує не на матеріальну плату, а на душевне спустошення, що підсилюється завдяки вживанню якісного прикметника «*чорний*».

Поет добирає ті слова, які всебічно розкривають його найпотаємніші думки, душевні почуття та переживання. У віршових рядках «*Як із його гарячих кольорів / ставала там, де ще було не можна, / ославлена, але непереможна / епоха **митарів** і дзвонарів*» (Жадан, 2018: 244) *епоху митарів і дзвонарів* можемо потрактувати як авторський натяк на добу, в якій панували високі морально-етичні норми, а митарі й дзвонарі – це люди, життєвою місією яких було збирання, зберігання, роз'яснення та передача наступним поколінням духовних цінностей і народної культури. Архаїзми формують експресивний образ певної епохи;

4) назви військових речей, амуніцій, понять тощо: *війнство, знамена, чати*. Наприклад: «*Вгортатись в тепло, ніби в **знамена**, / які останнім виносиш з міста*» (Жадан, 2020: 109), де архаїзм *знамена* означає *прапор* (ВТССУМ, 2005: 469); «*Приручені, мов тварини, середні віки / охороняють нас, стаючи на **чати***» (Жадан, 2016: 113), де архаїзм *чати* означає *вартування* (ВТССУМ, 2005: 1595);

5) назви родинних стосунків: *жона*. Наприклад: «*За муром гетто стоїть світла **жона**. / Перший камінь у тебе кине саме вона*» (Жадан, 2016: 30), де архаїзм *жона* означає «*заміжня особа щодо свого чоловіка*» (ВТССУМ, 2005: 370);

6) назви чисел: *тьма*. Наприклад: «*У цьому місті стоїть сто церков, / безліч костелів і ціла **тьма** синагог*» (Жадан, 2016: 64), де архаїзм *тьма* означає *десять тисяч* (ВТССУМ, 2005: 1488).

У поетичних текстах Сергія Жадана архаїзми надають мові урочистого звучання, виражають авторське ставлення до зображуваного, передають його почуття, переживання, підсилюють емоційність віршованого твору.

Історизми в поетичних текстах митця кількісно переважають над архаїзмами. У його творчому доробку виявили такі семантичні групи історизмів:

1) географічні назви: *Вифлеєм, Ітака, Палестина, Троя*. Наприклад: «*І ось розібрано час на частини, / і втішено нашу сонячну **Трою**, / і входить печаль за фортечні стіни, / змашені чоловічою кров'ю*» (Жадан, 2020: 92); «*І тінь січневої **Палестини**, / і голоси, що здавались простими, / і світло серед поля пустого...*» (Жадан, 2018: 18).

У поетичних текстах Сергія Жадана історичні географічні назви виступають не лише засобом стилізації певної історичної епохи, вони стають засобом зображення через призму минулого революційних подій і воєнних дій, що відбуваються в нашій країні. У контексті «*Це ось наше місто – стоїть на сході країни. / Це ось ми, це ось наша мова тасмна. / На Різдво ми виходимо із будинків, б'ємо вітрини. / Проводжаємо свого царя на захід, до **Вифлеєма***» (Жадан, 2020: 86) топонім *Вифлеєм* узагальнено означає місце перебування спасителів взагалі;

2) слова, що характеризують соціальний стан, місце людини в суспільстві: *посполитий* – належний до міщан або до селянства (ВТССУМ, 2005: 1082); *тамплієри* – члени католицького духовно-лицарського ордену, заснованого 1118 р. в Єрусалимі для захисту святих місць і скасованого в 1312 р.; храмовник (ВТССУМ, 2005: 1430); *цар* – володар якої-небудь країни (ВТССУМ, 2005: 1578). Наприклад: «*будуть зігнутих від страху **посполитих** волочити до комендатури*» (Жадан, 2016: 40); «*Стоїть, мов **Цар** Єрусалимський у рваних кросівках, / і тихим голосом оповідає нам про птахів*» (Жадан, 2020: 25);

3) назви колишніх професій, роду занять: *маркітант* – в армії XVIII–XIX ст. – особа, що торгувала харчами, напоями й дрібними предметами солдатського вжитку (ВТССУМ, 2005: 647); *погонич* – той, хто поганяє, супроводжує запряжених або нав'ючених тварин (коней, волів і таке інше); *візник* (ВТССУМ, 2005: 1004–1005). Наприклад: «*Сходяться вічні **погоничі**, несучи за собою / великодній дух бійні*» (Жадан, 2020: 8).

Історична лексика у віршових текстах, в яких зображуються сучасні події життя суспільства, часто є засобом іронії, сарказму. Так, у поетичних рядках «*Бої відкочуються, і вже / в місті з'являються **маркітанти***» (Жадан, 2016: 26) образ маркітантів викликає негативні емоції, що підсилюється такими рядками «*Але доки ми платимо за власну смерть, / у вас і далі буде робота*», (Жадан, 2016: 26); «*доки для вас нічого не важить життя, / ваші справи далі йтимуть угору*» (Жадан, 2016: 27). Значення лексеми *маркітанти* розширюється, слово набуває нового, негативного значення – «торговці людськими душами й життями»;

4) назви зниклих народів: *ассирійці* – населення Ассирії, однієї з найбільших азійських держав, що існувала з кінця III тисячоліття до VII ст. до н. е. (ВТССУМ, 2005: 43);

сарацини – давня назва мусульманських народів (арабів, турків і таке інше), прийнята в європейців (ВТССУМ, 2005: 1294). Наприклад: «*А тут між цих **ассирійців** страшніше щодень / і немає куди сховатися від вогню, / і що їм, **ассирійцям**, до моїх одкровенень, / смішно думати, ніби я все це спиню*» (Жадан, 2016: 14).

У віршорядках «*Навчені подорожами **сарацини** / минають митницю і друкарню, / шукають любові, наче вакцини, / в холодних будинках з жовтого каменю*» сарацини є втіленням спокійної, гармонійної вдачі, вони уособлюють людські поривання, безкінечне шукання кращого життя. Антитеза *холодні будинки – жовтий камінь* символізує надію, сподівання на те, що ще не пізно «в *холодних будинках*» створити сімейний затишок і наповнити душевним теплом простір помешкання;

5) назви історичних епох: *середні віки* – історична епоха, що охоплює час від загибелі Римської рабовласницької імперії (кінець V ст.) до початку капіталізму (середина XVII ст.) (ВТССУМ, 2005: 1308–1309).

Авторське ставлення до історичної епохи позначене негативним відтінком, оскільки той період характеризується значною кількістю хвороб і війн: «*Сенс ворухити цю каламуть? / Що тут гадати? Всі й так помруть. / Яка різниця, що скажуть зірки? / Середні віки такі Середні віки*» (Жадан, 2016: 20). Тавтологія «*Середні віки такі Середні віки*» акцентує на панорамному зображенні історичної епохи й усіх людських доль і подій, що тоді відбувалися;

6) назви предметів побуту, жіночих прикрас тощо: *дукачі* – жіноча прикраса у вигляді монети (ВТССУМ, 2005: 331); *жорно* – плескуватий круглий камінь, призначений для луцення та розмелювання зерна й інших твердих предметів; ручний млин (ВТССУМ, 2005: 371); *скриня* – великий ящик із кришкою та замком для зберігання одягу, коштовних предметів тощо (ВТССУМ, 2005: 1338); *фіранка* – шматок тканини або тюлю, яким запинають вікно, двері тощо; занавіска (ВТССУМ, 2005: 1538). Наприклад: «*Та й жінки теж / плакатимуть над ними, / загортатимуть вірші дбайливо, / мов **дукачі***» (Жадан, 2020: 53); «*Світло горіло всю ніч до ранку. / Протяги легко торкали **фіранку***» (Жадан, 2016: 60); «*І хто повинен сказати їм, що все завершилось, / що слід збирати речі, скидати до **скринь** / нехитрий скарб, сорочки і светри, / які пам'ятають печаль і радість цих десяти років?*» (Жадан, 2018: 288); «*А*

тим часом круяться / жорна справедливості» (Жадан, 2018: 296);

7) назви будівель, їх частин: *віконниця* – дерев'яний або металевий щит з однієї або двох стулок для прикривання вікна (ВТССУМ, 2005: 187); *комора* – окрема будівля для зберігання зерна тощо (ВТССУМ, 2005: 560); *млин* – споруда, що розмелює зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та іншої енергії (ВТССУМ, 2005: 681); *піч* – споруда із цегли або каменю, призначена для опалення приміщення, випікання хліба й інших борошняних виробів, варіння страв, напоїв і таке інше (ВТССУМ, 2005: 976). Наприклад: «*Але хто мене пустить тепер до твоїх околиць? / Хто стане дивитись на мене з-поза твоїх віконниць?*» (Жадан, 2018: 116); «*працюють господні млини, / пересипають сонячний пил / над березневим містом*» (Жадан, 2018: 296); «*Люто вірую в літературу, / якою обігривають печі / в дитячих будинках*» (Жадан, 2020: 15);

8) назви різноманітних наукових учень, течій, напрямів тощо: *алхімія* – середньовічне містичне вчення, спрямоване на відшукання чудодійної речовини — «філософського каменя», за допомогою якого можна було б перетворювати прості метали на золото, лікувати різні хвороби й інше (ВТССУМ, 2005: 23); *атеїзм* – заперечення існування Бога; відмова від релігійних вірувань; безбожність, безвір'я (ВТССУМ, 2005: 44).

У поетичних рядках «... і з'являється ілюзія, / що цього разу все буде інакше, / що геометрія сонячного пилу / і алхімія дихання / зроблять свою справу...» (Жадан, 2018: 294); «*Давайте, звинувачуйте поетів у власному / безсиллі / у власній самотності / і власному атеїзмі*» (Жадан, 2020: 76) історизми *алхімія*, *атеїзм* мають певне стилістичне навантаження, надають мові патетичного звучання, виражають авторське ставлення до зображуваного.

4. Висновки

Застаріла лексика займає чільне місце в поетичних текстах Сергія Жадана й вживається з метою більш реалістичної передачі подій певної історичної епохи, а також для підсилення урочистості, пафосу зображуваного. У поезії Сергія Жадана архаїзми й історизми представлені різними видами, що використані для увиразнення авторської думки, відчуття сугестії, та позначають поняття, явища й предмети, які майстерно вплетені в канву віршорядків митця.

Логічним продовженням дослідження вбачаємо розробку питання використання інших шарів лексики в поетичному доробку Сергія

Жадана, що розширить уявлення про мовний світ митця слова.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранник Н.О. Архаїзми в романах С. Скляренка «Святослав», «Володимир». *Література та культура Полісся. Серія «Філологічні науки»*. Вип. 96. № 13. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 202–213.
2. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: короткий нарис : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 143 с.
3. Булаховський Л.А. Вибрані праці : у 5-ти томах / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1975.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с.
5. Гайдученко Г.М. Історизми та архаїзми як основні виражальні засоби історичної стилізації. URL: <http://ekhssuir.kspu.edu/bitstream> (дата звернення: 27.03.2021).
6. Греб М.М., Грона Н.В. Архаїзми в поемі І. Франка «Мойсей»: функціональний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. № 41. Том 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 25–28.
7. Дячук І.В. Стилістичні функції історизмів та архаїзмів у романі М. Стельмаха «Правда і кривда». *М.П. Стельмах і сучасність* : матеріали науково-практичної конференції. Хмельницький : ХмЦНТІ, 2012. С. 61–69.
8. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності. Стилістика та культура мови. Київ : Довіра, (1999). 431 с.
9. Жадан С.В. Антена : поезії. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2018. 304 с.
10. Жадан С.В. Список кораблів. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2020. 160 с.
11. Жадан С.В. Тамплієри. Поезії. Чернівці : Книги – XXI; Meridian Czernowitz, 2016. 120 с.
12. Іваненко І.М. Історично маркована лексика як засіб творення смислових зв'язків у сучасній поезії. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*: Збірник наукових праць. Випуск 26. Київ : Освіта України, 2014. С. 17–21.
13. Сучасна українська літературна мова : підручник / С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін. ; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера, 2011. 560 с.
14. Коваленко О.В. Хронологічно маркована лексика як фактор тексту в жанрі історичного роману (на матеріалі художньої прози В. Скотта) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2002. 20 с.
15. Колоїз Ж.В. Лексичні архаїзми у творчій спадщині Івана Нечужа-Левецького. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Випуск 3. Кривий Ріг, 2009. С. 68–81.
16. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история. *Новое в лингвистике*. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1963. С. 143–343.
17. Крупеньова Т.І. Стилістичні конотації архаїзмів у художньому ідіолекті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*: Зб. наукових праць. Серія № 8. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 1. Книга 1. С. 128–133.

18. Левченко Г.І. Історизми й архаїзми як основні виражальні засоби історичної стилізації. *Молодий науковець XXI століття* : матеріали науково-практичної конференції. Кривий Ріг, 2012. С. 290–292.
19. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. Харків : Вища школа, 1976. 108 с.
20. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови : підручник / За ред. Л.І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
21. Пашенько Н.Л. Історизми та архаїзми у сучасних художніх текстах. *Щорічні записки з українського мовознавства* : збірник наукових статей. Одеса, 1996. Вип. 4. С. 41–45.
22. Попадинець О.О. Жанрово маркована лексика історичних романів Вальтера Скотта і Михайла Старицького. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Випуск 21. Кам'янець-Подільський, 2010. С. 168–172.
23. Романиця О.В. Поетична лексика віршованих творів Осипа Маковая. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Випуск 31. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 336–338.
24. Сірик С.В. Застаріла лексика в мовно-художній системі В.А. Чабаненка (на матеріалі поетичної збірки «Оратанія»). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. № 2. Запоріжжя : ЗДУ, 2015. С. 272–281.
25. Стишов О.А. Основні тенденції розвитку лексичного складу українській мові початку XXI століття. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 406–415.
26. Сучасна українська літературна мова : підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін. ; За ред. А.П. Грищенка. 3-тє вид., допов. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
27. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 438 с.
28. Сучасна українська мова : підручник / за ред. О.Д. Пономарева. Київ : Либідь, 1997. 400 с.
29. Тележкіна О.О. Застаріла лексика як стилістичний засіб у поетичному мовленні Дмитра Павличка. *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 9. С. 236–241.
30. Удод Л.В., Литвиненко К.А. Застаріла лексика як елемент стилізації історичної епохи в романі Л. Костенко «Берестечко». *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. Вип. 4 (11). Херсон, 2015. С. 194–200.
31. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови ; ред. В.М. Русанівський та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. С. 32–33.
32. Українська мова: конспект лекцій. / Нар. укр. акад., каф. українознав. ; упоряд. Т.М. Берест. Харків : Вид-во НУА, 2013. 176 с.
33. Ющук І.П. Українська мова : підручник. Київ : Либідь, 2008. 640 с.
34. Яструбецька Г.І. Архаїзми та старослов'янїзми і їх моделююча роль у експресіоністичній стильовій структурі «Палімпсестів» В. Стуса. *Науковий вісник Волинського*

державного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. № 6. Луцьк, 2020. С. 158–162.

REFERENCES:

1. Barannyk N.O. (2019). Arkhaizmy v romanakh S. Sklar-enka "Svatoslav", "Volodymyr" [Archaisms in the novels of S. Sklyarenko "Svyatoslav", "Volodymyr"]. *Literature and culture of Polissya. Iss. 96. Series "Philological Sciences". № 13*. Nizhyn : Nizhyn Mykola Gogol State University. pp. 202–213.
2. Bevzenko S.P. (2006). Vstup do movoznavstva: korotky narys [Introduction to Linguistics: a Short Essay] [Text]: textbook. Kyiv: Higher School. 143 p.
3. Bulakhovsky L.A. (1975). Vybrani pratsi : y 5-ty tomakh [Selected works: in 5 volumes] / ed. I. K. Bilodid. Kyiv: Naukova Dumka.
4. VTSSUM = Velykyi tlumachnyi slovnyk sychasnoi ukrainskoi movy [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language] / compiler and editor-in-chief W.T. Busel. Kyiv; Irpin' : Perun, 2005. VIII, 1728 p.
5. Hajduchenko H. (2009). Istoryzmy ta arkhaizmy iak osnovni vyrazhal'ni zasoby istorychnoi stylizatsii. [Historicisms and archaisms as the main expressive means of historical stylization]. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream>.
6. Greb M.M., Grona N.V. (2019). Arkhaizmy v poemi I. Franka "Moisei": funktsionalnyi aspekt [Archaisms in the poem by Ivan Franko "Moysey": functional aspect]. *Scientific Bulletin of International Humanities University. Series: Philology. № 41, volume 1*. Odessa : "Hel'vetyka" Publishing House. pp. 25–28.
7. Dyachuk I.V. (2012). Stylistychni funktsii istoryzmiv ta arkhaizmiv u pomani M. Stelmakha "Pravda i kryvda" [Stylistic functions of historicisms and archaisms in M. Stelmakh's novel "Truth and Wrong"]. *M.P. Stelmakh and modernity: materials of the scientific-practical conference*. Khmelnytsky: KhmTSNTI. pp. 61–69.
8. Ermolenko S.Ya. (1999). Narysy z ukrains'koi slovesnosti. Stylistyka ta kul'tura movy [Essays on Ukrainian literature. Stylistics and culture of language]. Kyiv : Dovira. 431 p.
9. Zhadan S. (2018). Antena [Text]: poezii [Antenna [Text]: poetry]. Chernivtsi : Merydian Chernovits. 304 p.
10. Zhadan S. (2020). Spysok korabliv [Text] [List of ships [Text]]. Chernivtsi : Merydian Chernovits. 160 p.
11. Zhadan S. (2016). Tampliery. Poezii [Templars. Poetry]. Chernivtsi : Knyhy – XXI; Meridian Czernowitz. 120 p.
12. Ivanenko I.M. (2014). Istorychno markovana leksyka jak zasib tvorennia smyslovykh zvezkiv u suchasni poezii [Historically marked vocabulary as a means of semantic connections creating in modern poetry]. *Comparative Studies of Slavic Languages and Literatures: Collection of Scientific Papers. Issue 26*. Kyiv : Education of Ukraine. pp. 17–21.
13. Karaman S.O., Karaman O.V., Plyushch M.Ya. [and etc.]. (2011). Sychasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian Literary Language] / Ed. S.O. Karaman. Kyiv : Litera. 560 p.
14. Kovalenko O.V. (2002). Khronolohichno markovana leksyka jak faktor tekstu v zhanri istorichnoho romanu (na materialii khudozhn'oi prozy V. Skotta). [Chronologically Marked Vocabulary as a Text Factor in the genre of Historical Novel (on the Material of Fiction by W. Scott)] : avtoref. kand. filol. nayk. Odessa. 20 p.

15. Koloiz J. (2009). Leksychni arkhazmy u tvorchii spadshchyni Ivana Nechua-Levyts'koho [Lexical archaisms in the creative heritage of Ivan Nechuy-Levytsky]. *Philological studies. Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*. Issue 3. Kryvyi Rih. pp. 68–81.
16. Koseriu E. (1963). Synkhroniya, diakhroniya i istoriya [Synchrony, diachrony and history]. *New in linguistics*. Moscow : Publishing House of Foreign Literature. pp. 143–343.
17. Krupen'ova T.I. (2009). Stylistychni konotatsii arkhazmiv u khudozhnomu idiolekti [Stylistic connotations of archaisms in artistic idiolect]. *Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University. Iss. № 8. Philological Sciences (Linguistics and Literary Studies)*: coll. of Scientific Papers. Kyiv : NPDU Publishing House. Issue 1. Book 1. pp. 128–133.
18. Levchenko G.I. (2012). Istoryzmy ta arkhazmy yak osnovni vyrazhal'ni zasoby istorychnoi stylizatsii. [Historicisms and archaisms as the main means of expression of historical stylization]. *Young scientist of the XXI century: materials of the scientific-practical conference*. Kryvyi Rih. pp. 290–292.
19. Lysychenko L.A. (1976). Leksykologhiia sychasnoi ukrainskoi movy: Semantychna strykytra slova [Lexicology of the modern Ukrainian language: Semantic structure of the word]. Kharkiv: Higher School. 108 p.
20. Matsko L.I., Sidorenko O.M., Matsko O.M. (2003). Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]: textbook; Ed. L.I. Matsko. Kyiv : Higher School. 462 p.
21. Pashen'ko N.L. (1996). Istoryzmy ta arkhazmy u suchasnykh khudozhnikh tekstakh [Historicisms and archaisms in modern literary texts]. *Annual notes on Ukrainian linguistics*: coll. of Scientific Papers. Odessa. Iss. 4. pp. 41–45.
22. Popadynets O.O. (2010). Zhanrovo markovana leksyka istorychnykh romaniv Val'tera Skotta i Mykhaila Staryts'koho. [Genre-marked Vocabulary of Historical Novels by Walter Scott and Mykhailo Starytsky]. *Scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Philological sciences. Vip. 21*. Kamyanets-Podilsky. pp. 168–172.
23. Romanitsa O. (2012). Poetychna leksyka virshovanykh tvoriv Osypa Makoveia [Poetic Vocabulary of Poetic Works of Osip Makovei]. *Scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko: Philological Sciences*. Issue 31. Kamyanets-Podilsky. pp. 336–338.
24. Siryk S.V. (2015). Zastarila leksyka v movno-khudozhnii systemi V.A. Chabanenka (na materialii poetychnoi zbirky “Orataniia”) [Obsolete vocabulary in the language-art system of V.A. Chabanenko (on the material of the poetry collection “Oratania”).] *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological sciences. № 2*. Zaporizhzhia : ZSU. pp. 272–281.
25. Styshov O.A. (2012). Osnovni tendentsii rozvytku leksychnoho skladu ukrainskoi movy pochatku XXI stolittia. [The main trends in development of lexical structure of the Ukrainian language at the beginning of the 21st century]. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological sciences. № 1*. pp. 406–415.
26. SULM = Sychasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian Literary Language]: textbook / A.P. Grishchenko, L.I. Matsko, M.Ya. Plyushch and etc.; Ed. A.P. Grishchenko. 3rd ed., add. Kyiv : Higher School, 2002. 439 p.
27. SULMLF = Sychasna ukrainska literaturna mova. Leksyka i frazeologhiia [Modern Ukrainian Literary Language. Vocabulary and phraseology] / Ed. I.K. Bilodid. Kyiv : Naukova dumka, 1973. 438 p.
28. SUM = Sychasna ukrainska mova [Modern Ukrainian Language]: textbook / Ed. O.D. Ponomariv. Kyiv : Lybid, 1997. 400 p.
29. Tyelyezhkina O. (2012). Zastarila leksyka yak stylistychnyi zasib u poetychnomu movlenni Dmytra Pavlychka. [Obsolete vocabulary as a stylistic means in poetic speech of Dmytro Pavlychko]. *Psycholinguistics. Iss. 9*. pp. 236–241.
30. Udod L., Lytvynenko A. (2015) Zastarila leksyka jak element stylizatsii istorichnoi epokhy v romani L. Kostenko “Berestechko” [Inveterate lexicon as an element of the stylization of historical period in novel by L. Kostenko “Berestechko”]. *Information technologies in education, science and production*, ed. № 4(11). Kherson. pp. 194–200.
31. UL = Ukrainska mova [Ukrainian language]: encyclopedia / O.O. Potebnia IL NAS of Ukraine, Institute of the Ukrainian Language; Ed. V.M. Rusanovsky [etc.]. Kyiv : Ukrainian Encyclopedia, 2000. pp. 32–33.
32. UL = Ukrainska mova [Ukrainian language]: lecture notes. / People's Ukr. Acad., [Dept. of Ukrainian studies; Ed. T.M. Berest]. Kharkiv : PUA Publishing House, 2013. 176 p.
33. Yushchuk I.P. (2008). Ukrainska mova [Ukrainian Language]: textbook. Kyiv: Lybid. 640 p.
34. Yastrubetska G. (2020). Arkhazmy ta staroslovjanizmy i jikh modeliuiucha rol' u ekspresionistychnii styl'ovii strukturi [Archaisms and Old Slavisms and their Modeling Role in the Expressionist Stylistic Structure of V. Stus's “Palimpsests”]. *Scientific Bulletin of Volyn State University named after Lesya Ukrainka. Philological Sciences. № 6*. Lutsk. pp. 158–162.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2021.
The article was received 9 April 2021.